

РОЛЬ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ ЯК СИСТЕМОЮ

Розглянуто і проаналізовано управління підприємством як системою з точки зору системного підходу. Визначена сутність еколого-економічних аспектів в функціонуванні підприємства.

Ключові слова

Підприємство, системний підхід, управління, еколого-економічний аспект.

Вступ. У сформованих сучасних ринкових умовах настала необхідність удосконалення інституту управління підприємством. Багатовіковий досвід людської діяльності призвів до більш широкого використання поняття промислового підприємства, поширюючи його до ведення будь-якого за масштабом господарювання і додавши йому характер сукупності виробничих відносин у системі організації.

Т.А. Акімова, О.Ф. Балацький, Т.П. Галушкіна, В.В. Глухов у своїх роботах досліджували взаємозв'язок економіки і екології, проблеми сталого еколого-економічного розвитку промислового виробництва. Проблеми управління природоохоронною діяльністю на рівні окремих підприємств детально висвітлені в роботах Л.С. Гранича, Т.А. Дьоміної, В.Я. Шевчука, Ю.М. Саталкіна.

Мета й завдання дослідження. Мета роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні управління підприємством як системою з визначенням еколого-економічних аспектів, що надасть можливості підвищення ефективності його роботи.

Поставлена в дослідженні мета обумовила вирішення наступних **завдань**:

- узагальнити корисний досвід вітчизняної і закордонної практики визначення сутності підприємства як системи взаємопов'язаних факторів;
- уточнити категоріально-понятійний апарат управління підприємством як системою;
- дослідити вплив факторів, що впливають на управління підприємством як системою.

Розглядаючи учення економічних шкіл, в процесі розвитку людської діяльності трактування економічних понять управління підприємством удосконалювалося й актуалізувалося. У цей час всі економічні школи, так чи інакше, зв'язують економічний розвиток з екологічними проблемами. Але глибокі теоретичні дослідження в області використання природних ресурсів пов'язані з економікою добробуту й теорією зовнішніх ефектів [1, 2, 3].

Вчені трактують поняття підприємства по-різному, включаючи в це визначення різні аспекти. Проаналізувавши ряд джерел [4, 5], можна зробити висновок, що перша група вчених представляє підприємство як виробничу одиницю у формі господарської організації, що володіє виробничо-технічною, організаційно-адміністративним і економічною єдністю. На відміну від першої групи, деякі автори [6, 7, 8, 9] представляють підприємство як чітко діючу систему з невідривно взаємодіючими компонентами, що виконують певні функції, тобто як складну систему взаємозв'язків. І тільки нечисленна група вчених [3, 10, 11], які внаслідок виниклої необхідності провели взаємозв'язок між економікою й екологією, представляють підприємство у вигляді складної системи, що містить у функціонуванні її елементів екологічну складову, тобто характеризують підприємство як частину природного середовища. Тому, з урахуванням сформованих еколого-економічних умов, у рамках проведеного дослідження, ми схилиємось до думки останньої групи вчених.

Природоресурсна та економічна сфери є рівноправними складовими діяльності підприємства. Однак найчастіше екологічно значимі характеристики розглядають у відриві від економічних показників функціонування підприємства, або зі значними

обмеженнями й застереженнями. Тому при аналізі діяльності підприємств всі аспекти їхнього функціонування необхідно розглядати в сукупності, у взаємозв'язку. Тільки це дозволить виявити причини економічно значимих проблем, їхні можливі наслідки і варіанти вирішень для підприємства як цілісної системи.

Виклад основного матеріалу. Підприємство є цілісною одиницею лише в тому випадку, коли воно розглядається як система, тобто з погляду сукупності багаторівневих підсистем, що перебувають у неперервному взаємозв'язку один з одним. Таким чином, підходимо до підприємства як до складного утворення, розглядаючи його з погляду системного підходу [7, 12]. До складу підприємства входить ряд підсистем (служб, підрозділів), кількість і розмір яких залежить від його специфіки. Одночасно підприємство є частиною великої системи (галузі, економіки регіону, країни в цілому). Терміном "системний підхід" позначається група методів, за допомогою яких реальний об'єкт описується як сукупність взаємодіючих компонентів [12].

Системний підхід застосовується як до системи підприємства в цілому, так і до окремих компонентів. Системний підхід можна застосовувати на різних рівнях - від якої-небудь ділянки до підприємства в цілому. У кожному випадку об'єкт управління розглядається як цілісна система. Управління підприємством здійснюється тим ефективніше, чим більш оптимально підібрані елементи системи і скоординовані дії всіх підрозділів [13, 14]. Оскільки системний підхід розглядає організацію як відкриту систему, що складається з декількох взаємозалежних підсистем, і головні передумови діяльності цієї системи закладені не всередині, а зовні, тобто оптимальне функціонування підприємства залежить від того, наскільки воно пристосувалося до свого оточення. Таким чином, відкриті системи (на відміну від закритих) взаємодіють із зовнішнім середовищем [15, 16].

Розглядаючи підприємство з позиції системного підходу, у зв'язку з метою дослідження, підприємство залучене в три процеси: одержання ресурсів із зовнішнього середовища (вхід); перетворення ресурсів у продукт (процес); передача продукту в зовнішнє середовище (вихід) [7]. Взаємодія складових внутрішнього

середовища підприємства і факторів прямого й непрямого впливу зовнішнього середовища представлено на рисунку 1.

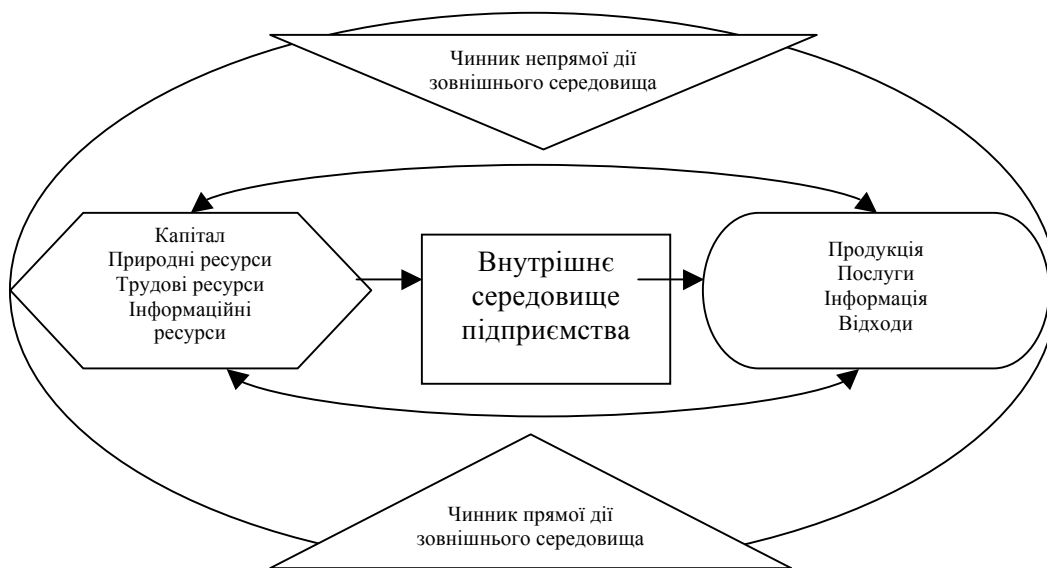


Рис. 1. Основні фактори впливу на внутрішнє середовище підприємства

Організація одержує ресурси із зовнішнього середовища, використовує і переробляє, а потім видає товари і послуги у зовнішнє середовище, утворюючи відходи, попутно добувні природні ресурси, забруднюючи атмосферу та водне середовище. Екологічна складова відноситься до непрямих і прямих факторів впливу зовнішнього середовища на підприємство. Вона входить у законодавчу базу, фактори вибору постачальників, споживачів продукції і взаємовідносини із конкурентами. Тому екологічна складова є однією з функцій взаємодії внутрішнього й зовнішнього середовища, і перетворюється із супутнього в окремий вид економічної діяльності підприємства.

На думку деяких вчених [7, 13], теорія систем допомагає зрозуміти взаємозалежність між окремими частинами організації і навколишнім середовищем. Будучи цілісною системою, підприємство функціонує, інтегрує, взаємодіє із зовнішнім середовищем, здійснює діяльність: економічну, виробничу, комерційну, інноваційну, маркетингову, екологічну і соціальну.

Представлена на рис. 2 схема, на нашу думку, концептуально відображає напрямки діяльності промислових підприємств і їхнього взаємозв'язку.

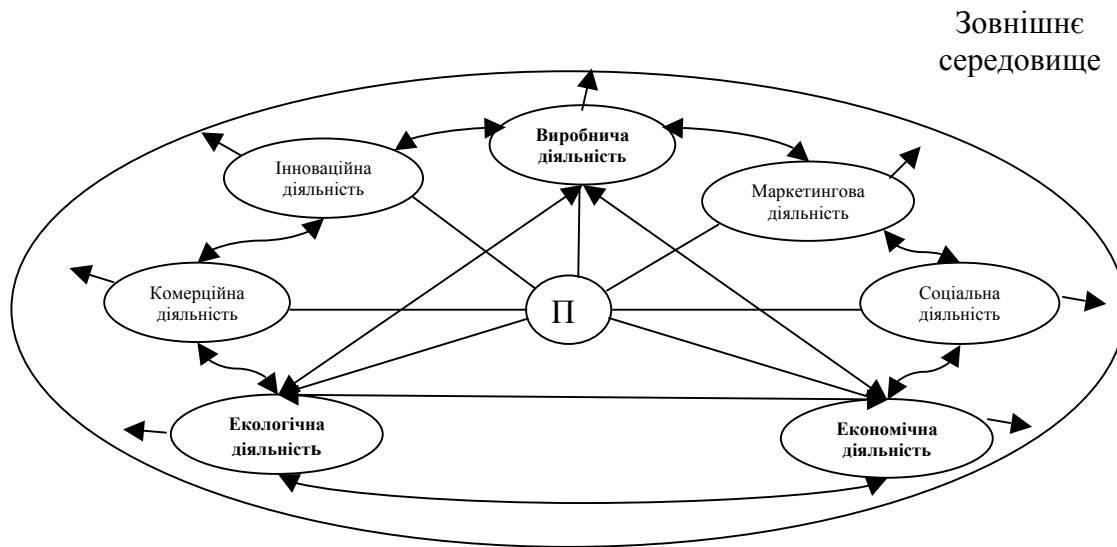


Рис. 2. Головні напрямки діяльності підприємств

На рисунку 2 відображено взаємозв'язок, що відображає зв'язок між економічною, екологічною і виробничою і іншими видами діяльності підприємства. Виробнича діяльність за обсягом і вирішенням організаційно-технічних завдань є найбільш складним напрямком. Комерційна діяльність визначається рівнем ефективності інноваційно-виробничих процесів на підприємстві, значимість яких згідно умов ринку, постійно збільшується. Економічна діяльність промислового підприємства належить до інтегрованого напрямку, який охоплює багато конкретних видів діяльності, що складається з стратегічного поточного планування, ціноутворення і обліку, системи оплати праці, зовнішньоекономічної та фінансової діяльності та ресурсного забезпечення виробництва. Одним із значущих напрямків діяльності підприємства є соціальна складова, тому що вона впливає на ефективність попередніх напрямків [6]. Екологічна діяльність складається з природоохоронних заходів, що запобігають забрудненню навколишнього середовища, та сплати екологічних податків, а також плати за забруднення довкілля шкідливими речовинами. Рисунок 2 відображує функціональний взаємозв'язок між виробничою, економічною і екологічною складовою.

Висновки. Аналіз викладених вище точок зору дає змогу зробити висновок, що розглядаючи підприємство як систему взаємодіючих факторів, необхідно приділяти увагу екологічній складовій. Ефективність діяльності підприємства багато в чому залежить від правильно обраної стратегії управління, від потенціалу, яким володіє підприємство, від конкурентоспроможності продукції, сегменту ринку, що займає підприємство. При цьому ніхто з вчених раніше не розглядав екологічну складову як важливий фактор функціонування підприємства, досить нерозвинений в сучасних умовах роботи промислових підприємств, що впливає на економічні показники і гальмує розвиток підприємства в цілому. Екологічна складова потребує ретельної уваги та ефективного управління для підвищення результатів діяльності підприємства як системи.

Перелік посилань:

1. *Менеджмент організацій: Підруч. / за ред. Л.І. Федулової. – К.: Либідь, 2003. – 448 с.*
2. *Хесус Уэрта де Сото. Австрийская экономическая школа: рынок и предпринимательское творчество / Хесус Уэрта де Сото; пер. с англ. Б. Пинскера под ред. А.В. Курняева. – Челябинск: Социум, 2007. – 202 с.*
3. *K. Homann, F. Blome-Drees Wirtschafts- und Unternehmensethik. – Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht in und Zurich, 1992. – S. 121-141*
4. *Сергеев И.В. Экономика предприятия: Учеб. пособие.— 2-е изд., перераб. и доп.— М.: Финансы и статистика, 2000.— 304 с.*
5. *Підприємницьке право: Навч. посібн. / Николаєва Л.В., Старцев О.В., Пальчук П.М., Іванченко Л.М. – Київ: Істина, 2001. – 480 с*
6. *Економіка підприємства: Підруч. / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. – [2-ге вид, перероб. та доп.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.*
7. *Экономика предприятия: учеб. Для вузов. – [4-е изд., перераб. и доп.] / под. ред. акад. В.М. Семенова. – Спб.: Питер. – 2007. – 384 с.*
8. *Лафта Дж. Эффективность менеджмента организаций. учеб. пособ. / Дж. Лафта. – М.: Русская деловая литература, 1999. – 320 с.*
9. *Экономика промышленного предприятия: учеб. пособ. / под ред. Ф.И. Евдокимова, Т.Б. Надтоки. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Донецк, 2005. – 434 с.*
10. *Екологічне управління: підруч. / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський [та ін.] – К.: Либідь, 2004. – 432 с.*
11. *Мельник Л.Г. Экологическая экономика: підруч. [для ВНЗ]. / Л.Г. Мельник. – Суми: Університетська книга, 2006. – 367.*
12. *Герчикова. И.Н. Менеджмент: учеб. / И.Н. Герчикова. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Юнити, 2001. – 501 с.*
13. *Єфімова О. Системний підхід – основа управління діяльністю підприємств / О. Єфімова // Персонал. – 2007. – № 2. – С. 67-71.*
14. *Управление организацией: энциклопедический словарь / Под ред. Поршнева А. Г, Кибанова А. Я., Гунина В. Н. – М.:Издательский Дом ИНФРА-М, 2001. – 822 с.*
15. *Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 366 с.*
16. *Ляшенко О.Ф. Системний підхід до прогнозування розвитку вугільної промисловості. Уголь Украины.-2007.-№7.- С.7-10.*